

Prosveta.

(Konec.)

Smoter ljudskošolskega dela je kratko, jedrnato in jasno izražen v besedilu drž. š. zakona. Odgoja mladine bodi nravno-verska in priskrbi s pomočjo pouka spretnosti in vrline, ki so v dejanskem življenju neobhodno potrebne, da postane človek vreden ud urejene družbe. Zavedanje človeške dostojnosti, zavedanje občečloveških zasebnih in državljanskih dolžnosti je temelj in pogoj duševnega in gmotnega blagostanja ter izvira iz soglasno odgojenih duševnih in telesnih zmožnosti do vztrajne volje k razumni delavnosti, k razumnemu življenju ob pridelkih potom poznanja resnih potreb in potom moralične zavesti napram sosedu.

Velikanski načrt našemu poslu, nepregledno delo nam zre v oči. »Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo quando« — kdo, kaj, kje, s katerimi pomočki, zakaj, kako in kdaj, so točke, ob katerih sloni poučno delo. Kdo je odgojitelj in učitelj? Vsak človek odgaja in uči vedoma in nevedoma. Vsaka beseda, vsako dejanje napravi vtis, vzbudi predstave. Pa kdo v družbi otrok ali doraslih pomisli, kakšen vpliv in kakšno posledico bo imela ta ali druga beseda, ta ali drugi izraz, to ali drugo dejanje? Ker nikdo o tem ne premišljuje, naklada se vsa človeška hudobija šoli na rovaš. Vsakdo misli, da je le učitelj dolžan in zmožen napraviti človeka blagega, če ga tudi ves svet pohujšuje. Učitelji pač iskreno želimo toliko prosvete med ljudstvom, da se bo vsak človek zavedal odgojevalnih dolžnosti in sredstev.

Nek deček je imel navado jemati tobak v usta. V šoli to razvado opazivši pomilujem učenca, ker ga muči zobobol. Sramota ne dopušča dečku pripoznati to nesnago. Součenci ga ovadijo, deček pa postane hud. Potolažim ga, da sicer ni storil kaj slabega, a vendar povem, da je njegova razvada grda in nevarna, ker privede človeka do telesne nesnage in do plitve duševnosti. O priki razložim stvar dečkovemu očetu, ki pa ne vidi v odgojnem oziru nič napačnega; pristavi le, da ne bo šlo dečka odvaditi njegove «sladkosnednosti», ker mu je dajal tobaka že v mladih letih.

Ko sem o tej pedagoški nesreči govoril z umirovljenim stotnikom, rekel je ta, da je zdravo «žvekati» tobak. Tableau — pojdi se solit vse pedagoško znanje, vse etestično čutenje, kajti: «quod fecit deus, omne bonum est et probabile.» Pa kakšna je vendar današnja mladina, kličejo možje, ki se majejo od žganja in katerim švigajo odgojevalne iskre iz oči, dobrohotne poteze raz obraz, laskave besede iz ust!

Vidimo, da nam primanjkuje povsod povoljnega uspeha, saj učitelj ni zadovoljen nikdar. Ne sme biti zadovoljen, zadovoljnost povzroči stanje, a stanje je nazadovanje. Tudi neučitelji niso zadovoljni s šolstvom, češ, da doseguje premalo. V štajerskem dež. zboru je trdil nek «konservativen» poslanec, da stane šolstvo ogromno vsoto denarja, a da vendar nikdo ni zadovoljen s šolo. Mislim, da ravno radi troškov šola ne zadovolji nikogar. Ko bi ne stala nič, bilo bi vse dobro. Dotičnik je sicer pozabil ali opustil pripombo, da ni naprave pod solncem, ki bi ugajala povsod in vsikdar. Sicer vidimo druge inštitucije, ki stanejo primeroma s šolstvom mnogo več denarja in delavnih žrtev, ki pa ne prinašajo nobene neposredne koristi, ampak le delajo do dobe, ko bo mir ljudem, ki so blage volje.

Toda to dobo pričakujemo zaman, gledamo jo v neskončni daljavi. Le stremljenje in vrvenje po napredku nam ostane — vpreženi smo v voz luči, ki prosvitljuje temo vedno bolj, a za temo najde zopet temo. Dosti duhov sedi na vozu, uživajoč posvetne žarke, dosti je vpreženih, ki vlečejo voz naprej, dosti se jih obeša na kolesih, da zavirajo tek, ko pride voz v breg.

Ko sem l. 1883. služil prostovoljno vojaški dolžnosti na Dunaju, povdarjal je večkrat nadporočnik in učitelj vojne organizacije, da je armada država v državi. Umeli smo ga prav dobro. Dandanes večkrat mislim, da je učiteljstvo s svojo mladino pravzaprav tudi armada v državi, ki lika duha z uma svitlim mečem. Ni ga človeka, kateremu bi ne bilo potrebno odgoje in pouka. Lahko se torej zavedamo, da smo najpotrebnejši delavci na zemlji in v državi. Naše delo, naš posel ima najbolj izrazite znake skupnosti. Bodimo tudi vseobčni, katoliški, ne malenkostni, kadar branimo svoj poklic, kadar gorimo za težnje svojega stanu! «Duh vlada svet» pravi idealist, «denar vlada svet» pravi materijalist, «Bog vlada svet» pravi deist, «svet se vlada sam» pravi ateist, ki nima denarja, ne duha, ne Boga. Učitelji z denarjem ne bomo vladali sveta nikdar! Vemo, da je posvetno nečimerno, vse fizično promenljivo. Duh nam bodi orožje, nam bodi blago sredstvo, s katerim občujemo s sosedom, s katerim občuje sosed z nami. Učitelji hočemo razširjati ljudsko prosveto! Nam je poznati človeško dušo do najtanjše strune, poznati moramo ljudske potrebe in zmožni moramo biti z ljudstvom živeti in ga poučevati. Ne nad njim, ne pod njim, ampak v njem, med njim in z njim moramo živeti, ako nočemo biti tujci pri njem. Ne dostaje podajati le nekakšne uradne učne

slike v šoli, a drugače ne biti v dotiki z mladino in doraslimi. Dognano je, da je odgoja imenitnejši, važnejši in tudi težavnejši del učiteljskega dela kakor pouk na sebi. Delovanje ljudskega učitelja je važnejši in težji, kakor delo vseučilišnega profesorja. Ljudski učitelj živi med ljudmi, katerim naj kaže v besedi in dejanju praktično življenje, vseuč. profesor pa podava teorijo kakše znanosti, ki nima veljave ali saj ne pomena za obširne kroge. Ne morem tedaj umeti, da se po nekod potegujejo za vseučilišče z juridičnimi, bogoslovskimi i. dr. vedami, ljudsko šolstvo in učiteljsko prosveto pa puste v ozadju. Občna ljudska prosveta je bolj potrebna kakor višja «učenost» za nekatere kroge.

Mimo tega, da želi vsak duševno moralni človek znanja, želi ga učitelj tembolj, ker je njegova naloga učenje in poučevanje. On mora imeti uvidenja v človeške hibe in zmote, katere gleda s čutom nezadovoljnosti in katere hoče odpraviti po svojem odgojevalnem vplivanju. Radi tega zahteva učiteljsko delo visoko stopnjo duševne izurjenosti, raz katero opazuje in razsodi nezdrave pojave na človeški družbi ter jih zdravi s primernimi sredstvi.

Današnji učitelji smo v primeru z nekdanjimi v učenostnem oziru napredovali, toda učenost na sebi brez praktičnih nazorov in brez praktične uporabe koristi priprostemu ljudstvu le malo. Pri današnjem občnem razvitku mišljenja razvijajo se vedno bolj gospodarske in prometne razmere ter zahtevajo nujno dejansko življensko spretnost. Da poučujemo v «prepisanih» urah ter ne prekoračimo časovne meje niti za minuto, še ni dovolj. Zunajna natančnost je potrebna in odgojevalna, a zanesljivo merilo za plod našega delovanja ni. Golo učenje predmetov na sebi ne zadostuje, treba jih je osredotočiti v dejansko porabo. Kdor n. pr. govori o toploti ter o poskusu pokaže zakon, da toplota predmete ali telesa razteguje i. t. d. ne stori dovolj. Što naravnih prikazni poziva učitelja, da govori o toplotnih učinkih, ki so velevažni v gospodarskem oziru. Torej ni dovolj, da vem o toploti nekaj malega; splošni, občni pregled in uvid o pomenu toplote na zemlji, znanje o odvisnosti organskega življenja od toplote i. t. d. je potrebno, ako hočem opozoriti in sposobiti staro in mlado na opazovanje življenja.

Sicer pa ni moj namen, govoriti o metodiki poučevanja pri raznih, posebno pri realnih predmetih. Hočem le namigniti, da je treba učitelju obširnega in temeljitega znanja predmetov z ozirom na dejansko življenje. Te misli niso sicer vsi tovariši in tudi drugi ljudje ne, toda meni se dozdeva, da premalo lahko znam hitro in pridem v zadrego, postanem dolgočasen, otroci nemirni in nadležni. Dovolj ali preveč zanimivega znati in v zanimivi, praktično poučni in odgojilni obliki postopati se mi ne prigodi lahko. Pa sodite, kateri slučaj nam je ljubši in prijetnejši, mladini koristnejši!

Nekateri trde, da ljudskim učiteljem ni treba obširnih znanosti. Duhovnik, prijatelj moj, nas je pomiloval, da se trudimo s tolikimi študijami in pripravami, katerih otroci niti vredni niso. Čuden nazor o vrednosti človeka! Nisem imel prilike v daljnem razgovoru razpravljati o najimennejši vseh ved, o vedi človeške duše, katero mora vsak odgojitelj do dobrega poznati, če hoče ljudskega duha nagibati k dobremu in umnemu, ako hoče biti le «šolodržec» po urah, ampak učitelj povsod in vsikdar. Kmet mi je pred kratkim pravil, da pride na neko šolo v Slov. goricah učitelj, ki je dovršil 8 šol. Čudil se je rekoč, oni učitelj bi lahko bil «gospod». Kar strmel je, ko sem mu odkril, da sem jaz dovršil še več ko osem šol, da še danes v starosti 41 let vedno hodim v šolo, da se mi zdi med otroci življenje najbolj veselo, ako jim zna učitelj prav dosti povedati in ž njimi po očetovsko ravnati, da pa to delo zahteva vedno učenje učiteljevo, kateremu ne zadostuje nobeno število dovršenih šolskih razredov, ampak razun prirojene pedagoške spretnosti le vedno premišljevanje in razmotrivanje o poučevalnih in odgojevalnih sredstvih.

Neuki ljudje sploh mislijo, da zadostuje učiteljem, ako znajo nekoliko boljše čitati, pisati in «rajtati» kakor učenci, da pa morajo biti telesno močni in zdravi, da lahko podkrepijo domačo odgojo z gorjačo. Učitelju je odveč pohajati v višje šole, kjer bi se naučil «delati točo.» V Koroškem dež. zboru je pred leti celo akademično naobražen poslanec trdil, da je sicer prijatelj šolstva in prosvete, vendar pa misli, da je višja omika učiteljem nevarna, ker jih odtuji poklicu, jih uvrsti v «višje sloje» ter je stori nezadovoljne v priprostem ljudstvu. Učitelji smo ravno nasprotnega mnenja in želimo, da bi dovedli sebe in naše ljudstvo v nekakšne višje sloje človeške izobrazbe in prosvetljenega življenja. Sicer pa izkušen učitelj vedno ve, kam pes tace moli, kadar se mu olajšanje duševnega bremena želi, potrebnega kruha pa ne prikroji.

Ako smo zahtevali, da bode učitelj vsestransko izurjen v presojevanju pojavov dejanskega življenja, da pripravi otroke za poznejše življenske razmere, lahko oporekamo in trdimo, da v ljudski šoli ne moremo skrbeti za pošolske razmere učencev. Kmetovalci, rokodelci, obrtnik, trgovec, priprosti dninar imajo različne potrebnosti, torej različno pripravo na stan. Temu moramo pritegniti, ako ne pomislimo, da je mnogo znanja skupnega vsem stanovom. Razun trivija so pač znanosti iz realij vsakemu človeku potrebne, ker sloni vse gospodarstvo in vse življenje le ob realijah, katere duh kot voditelj materijelnih sil obdeluje in pripravlja za življenske potrebščine. Govorili smo o gospodarstvenosti in rekli, da so nekateri ljudje sicer varčni, a ne gospodarstveni. Le kdor reči, predmete pozna, zamore spoznati njihovo vrednost in ceniti veljavo. Sposobnost, spoznavati vrednost predmetov in jo pravilno ceniti, mora imeti vsak človek, gospodariti in živi v tem ali drugem stanu. Gospodarstvenih nauk

je učiteljem najbolj potrebno, ž njimi vplivajo ne le na mladino, mnogo bolj na dorasle. Nekateri sicer trdijo, da ni varno vdružbiti se med pripriproste ljudi. Pritegnem temu mnenju, kadar se gre za «kvartanje» pri mizi in pijančevanje z nerazsodnimi ljudmi, kateremu sledi «nežno pobratstvo» na nekaj dni. Nikakor pa ne mislim, da bi ne bilo koristno, ako učitelj poišče družbo ter jo gladi in lika po svoji duševnosti, toda nikdar tako, da bi se vrival, ampak tako, da se prikupi njegova prisotnost. Pripomnim le, da sem poznal tovariša, ki je v družbi priprostih kaj rad govoril o «tepežu» — družbe tovarišev in boljših se je rajši ognil. Sploh moramo pripoznati, da javno mnenje o šoli odvisi kaj zelo od vrednosti duševne učiteljske potence. Mnogokrat tožijo tovariši, še bolj tovarišice, da je med priprostimi ljudmi žalostno življenje. Seveda, mestna oglajenost ne najde med kmeti svojega polja; ne pomaga ti nič, če tudi v jezi izbruhneš par «nežnih» besed. Poznal sem tovarišico odgojeno v mestu, ki je imenovala med ljudmi otroke «windische Trotteln.» Robotosti ne morem zdraviti z robotostjo, to pozna vsak pedagog. Z robotim in neotesanim postopanjem si nakopičimo protivja in zlobnosti, ki nam delo onemogoči, življenje greni in zdravje zdrobi. Ljudsko dušo je treba poznati in jo z železno mirnostjo in doslednostjo, z nepremakljivo potrpnostjo gladiti. Otroci čitajo v učiteljevi duši prej in boljše, kakor učitelj v otroški; oni čutijo učiteljevo naklonjenost in njegovo srčno blagost, vidijo tudi učiteljevo osornost in gorje mu, kogar otroci ne marajo, življenje mu kratijo, pouka čas pa tratijo.

S telesno silo le jih krotiš,
ki zdejo se ti zlobni,
pa duša tvoja jim je tuja,
ker jeza tvoja jezo vzbuja.

Ko govorimo o odvisnosti javnega mnenja o šoli in učiteljstvu od notrajne vrednosti učiteljske osebnosti, ne smemo prezreti, da nekateri tovariši mislijo, učiteljem gre toliko dela, kolikor plačila. Temu ne moremo in ne smemo pritegniti nikdar!

Učiteljsko delo je duševno in za človeško usodo tolike veljave, da mu ne odgovarja nobena materialna odškodnina ali plača!

Plačo dobivamo, ker drugače živeti ne moremo, torej zaradi življenskih razmer, delamo pa radi dela, radi notrajnega smotra pouka in odgoje., Učiteljsko duševno delo se ne more meriti z vsoto denarja, duševne zaostalosti človeške, povzročene po stanovski nemarnosti bi ne mogel noben učitelj opravičiti z ugovorom, da mu človeška družba ni plačala, kakor zahtevajo življenske razmere. Res je sicer, da slabimo učitelji vsled revnih gmotnih razmer telesno in duševno, pa to ni posledica naše stanovske nemarnosti, ampak naravna posledica nevolje in protivnosti občinstva pri zboljšanju gmotnih razmer

ki izvirata iz nesposobnosti, ceniti šolstvo, iz sebičnosti, ki ne uvidi naših potrebnosti v luči današnjih življenjskih razmer. Te prikazni so žalostni pojavi na javni socialni morali, ki se ne dajo odpraviti z mlačnim delom, katere moramo blažiti z največo stanovsko zvestobo.

Res je tudi, da rastejo zahteve do našega stanu do brezmejnosti. Nekateri zahtevajo od nas mnogo, ker žele mnogo znati, ter iz plemenitega znanostnega nagona. Drugi nas vpregajo prenapeto, ker smo «plačani». Nam najbolj nevarni so tisti, katerim je šola nadležno breme, ki torej ne pripoznajo potrebnosti in odgoje pouka več, kakor sami presodijo. Če pase otrok 3, 4 in več tednov in prihrani kmetu nekaj sena, zdi se to imenitnejše in koristnejše kakor če nagiba učitelj otroka do nravne čednosti in mu podaje dejanskih znanosti. Le šola naj pomaga skrbeti — če pride sneg, — dež, — povodenj, se paša brez «lamentacije» ustavi. Ako nosi otrok mleko na prodaj ter prehodi do 15 in več km za 1 K, živi pri tem borno in revno, je to v očeh «žganjemočnega» očeta več vredno, kakor vsa šolska učenost, iz katere ne pride cvenk v «obiteljski fond». Med neukimi ljudmi vidimo, da se navajajo otroci na delo, ne da bi bili delavni, ampak da pomagajo komu na noge, da si zaslužijo svoje boro življenje, da ne prepravijo sreče otroških let z igračo, ampak da skusijo že zgodaj življenja cvet.

Cenjeni! Do ljudske prosvete vodi le prosveta. Prvi prosvetljevalci so pač učitelji. Stopimo po svojem delu med ljudstvo. Večjo neučenost in temo nahajamo, tembolj prosvetljeni bodimo, kajti le luč razsvetli temoto. Velik nedostatek je in zelo škodljiva napaka, ako živi učitelj ali učiteljica za šolsko mladino le v šoli. Če hočemo biti tudi odgojitelji izročene nam mladine in zgledni učitelji doraslih ljudi, občujmo ž njimi pri vsaki priliki uljudno in odgojevalno, da si pridobimo zaupanja, iz katerega raste blagoslov našega dela. Ne glejmo neukih črez ramo, da se ne kažemo malenkostno prevzetne, da ne kvarimo svoje uglednosti. Ne stojmo na stopnji neukih ter ne pospešujmo duševne zaostalosti z lastno duševno zaostalostjo.

Premnogo lahko store glede na žensko prosveto učiteljice, kadar so odgojene naravno priprosto in duševno resnobno. Ne smejo biti nekakšno bitje «neutrius generis» ampak zastopnice ženskega blagega mišljenja in živiti zglede ženskega poslovanja pri razumnem gospodinstvu. Kot naravne prijateljice učenk pogovore učiteljice lepo urejevanje stanovanj, snago hišnih prostorov, postopanje s perilom in obleko i. t. d. Učiteljice so poklicane razlagati doraslim ženam v obliki pogovora, kako se diči in lepota duša in telo, kako je ravnati z nežnimi otroci z ozirom na njihovo telesno in duševno odgojo, kakor je živeti v familiji. Takšnim učiteljicam

so ljudje naklonjeni, ker čutijo blagodejnost poučni besed in zgledov. To je pot do šolske vrednosti, do napredka.

Ker se bližamo koncu razmotrivanj o človeški prosveti, preostaje še kratek pogled nazaj in naprej. Videli smo, da manjka prosvete v verskih, gospodarskih, naravnih, pravnih, socialnih i. dr. nazorih. Učitelji moramo biti toliko izobraženi, da zamoremo misliti stvarno, pravilno in logično urejeno, da zamoremo nravno hoteti, estetično in blago čutiti. Drž. šolski zakon nam bodi vodilna zvezda in smoter našega delovanja. On govori le o nravno verski vzgoji, ki velja vsem ljudem; konfesionalne in narodne ali politične pritikline mu niso skrb. Pamet in um, vera in čut so stebri našega stanu. V globočini srca stanuje Bog, tolažnik v življenju, a pamet kaže človeško odvisnost od Stvarnika. Obredi in navade so nastali po ljudeh, se spreminjajo in prominjajo po ljudeh, nimajo absolutne veljave in niso merilo za človeško nrvnost. Vesolstvo, cenjeni čitatell, ti kaže Boga in vse, na čemur strmiš in se čudiš, veseliš in učiš, delaš in trpiš. Knjiga vesolstva je vedno odprta, prelistuj v njej in čitaj, in ko prelistuješ in čitaš, bilježi si pridno in pomni, da ga ni na zemlji, ki bi vedel vse, a da želiš, učitelj, poučiti se. Duh sili naprej in navzgor, telo nazaj in navzdol.

Pomози Bog, da gremo naprej in navzgor, zabrani Bog, da gremo nazaj in navzdol!

O pomiloščenju mladoletnih obsojencev.

Ludovik Černež.

Minuli ste dve leti, kar je naš presvittli, za vse dobro vneti vladar po inicijativi pravosodnega ministrstva isto pooblastil, da zapove sodiščem, naj mladoletne obsojence predlagajo v pomiloščenje.

Razveseljen po tem ukazu sem hotel takoj takrat napisati nekoliko črtic kot ilustracijo te zadeve, toda žalibog, bil sem preobložen z opravili, ki «veleva jih stan.» In prvo je vedno, kar človek «mora» in potem še le, kar «more» — — —

Stoprav zadnji čas sta me spomnila na to stvar dva slučaja o izva-
janju ovega ukrepa v praksi ter povzročila, da izvedem svoj takratni
namen.

Pred vsem mi naj bo dovoljeno, poklicati v spomin zgornjo odredbo
ter jo mimogrede nekoliko osvetiti.

Kakor znano, je naš kazenski zakon zelo zastarel. Isti datira sicer
od leta 1852. a v resnici je mnogo starejši, ker se naslanja skoraj po-
polnoma na francoskega, izdanega pred kakimi sto leti. Ta zakon se še
drži vedno starega načela, da mora imeti boginja Pravica zavezane oči,
mej tem, ko bi mi želeli najostrejši pogled in povrhu še drobnogled, s ka-
terim bi se proniknilo globoko v najtemnejši kotič človeške duše. — — —

Ravno v zadnjem času je silno napredovala psihologična in psiolo-
gična veda. Ta napredek je naravno vplival tudi na zastopnike pravice.
Marsikateri misleči sodnik je pač s težkim srcem obsodil mladega «hudo-
delnika», dobro vedoč, kake posledice ima lahko njegova kratka beseda
za vse otrokovo prihodnje življenje. Toda zakon je zakon — in tako se
je izgovorila često obsodba proti prepričanju dotičnega sodnika.

To razdvojenje med lastnim prepričanjem in med ledeno jasnostjo
zakona pa je gotovo dovedlo do tega, da se je izdala ova odredba.

Ta odredba je res nekaj posebnega, in ni čuda, da se je od ve-
ščakov in neveščakov živahno kritikovala. No, tudi mi skromni ljudski
učitelji imamo pravico, izpregovoriti o njej kako besedico. Povpraševali
pa ne bomo, v koliko se vjema z obstoječimi načeli ustave in s čutom
pravnikov, temveč, kakšne posledice nam obeta. In tukaj znamo priti
nekoliko v navskrižje s tistimi, ki bi še bili rajši čakali na ustavno preu-
strojitev kazenskega zakona, pa tudi z onimi, ki bi — v sicer vse hvale
vredni človekoljubnosti — radi sploh zavarovali mladino pred vsako
kaznijo.

Po dosedanjem zakonu se prištevajo k mladoletnim hudodelnikom
vsi tisti, ki se pregreše zoper kako njegovo točko v starosti od 10. do
20. leta, vendar se z otroci šolske dobe — torej od 10. do 14. leta —
navadno ne postopa zaradi majhnih prestopkov, oziroma se kaznujejo le
policijsko, in tudi istinita hudodelstva se jim štejejo le kot prestopki.

Ta načela ostanejo seveda tudi v bodoče. Z opisano odredbo pa je
mogoče olajščati zakon na dva načina. Prvič se lahko od sodnijske oblasti
že takoj po prvih preiskavah predložijo vsi akti justičnemu ministrstvu,
da' po cesarjevi milosti izostane vsa nadaljna obravnava. — To je gotovo
največ, kar se more zgoditi; kajti obtožencu se prihrani vsa muka in
sramota obravnave.

Drugič pa se lahko že obsojeni priporoča v pomiloščenje. To se naj
zgodí v slučajih, kjer pride sodnik do prepričanja, da bi se dotičnik po-
boljšal, ne da bi se izvedla nad njim izrečena obsodba.

Ozirati pa se je pri vsem tem na razne okolščine, n. pr. na domače razmere in domačo vzgojo, na prejšnje obnašanje dotičnega v šoli in izven šole, na vzrok in način hudodelstva in na to, ali se je radi storjenega hudodelstva kesal ali ne.

Ako torej sodnija predloži mladoletnega obsojenca v pomiloščenje, je počakati z izvršitvijo kazni tako dolgo, dokler se ne reši dotična prošnja. (V drugih slučajih pa se mora, kakor znano, kazni vkljub morebiti vloženi prošnji za pomiloščenje v določenem času nastopiti.) To je torej bistvo nove odredbe. Velja pa ista za obsojence v starosti od 10. do 18. leta.

II.

Za svojega dosedanjega učiteljevanja sem doživel tri slučaje obsojenja otrok, ki so obiskovali dotične šole.

Prvi obsojenec je bil jedva desetletni sinček nekega manjšega posestnika. Bil je pravi ljubljencek očetov. Še krivega prsta mu ni smel nihče pokazati, ne doma in ne v šoli. Spominjam se še dobro sirovih nastopov brezumnega možicelja proti dotičnemu razredniku. Posledice niso izostale: deček je bil pravi malopridnež in začel je rano — izmikati. V navedeni starosti je bil že navihen tatič. Kradel je doma in pri sosedih. Zaradi tatvine je prišel tudi pred sodnijo in bil kaznovan. Ne vem, kake posledice je imela ta kazni, ker sem kmalu potem odšel iz tistega kraja. Mislim, da ni činkovala z uspehom. No, tega mi ne bo oporekal nikdo, da si kazni ni toliko zaslužil deček, nego — oče!

Zanimivo je, da je bil starejši brat tega dečka pošten in priden učenec, ki sem ga lahko prav rad imel. Še zanimivejše pa je sledeče: Šolski voditelj se je trudil, da bi spravil našega izgubljenca v kakšno rešilnico ali poboljševalnico in je prosil tudi dotično sodnijo za pomoč. Reklo pa se mu je, da je še deček premalo zakrivil, naj se še počaka, da bo kaj — hujšega storil! Za kajho je bil torej pač zrel, za rešilnico pa še ne!!

Drugega junaka sem že opisal v svojih črticah «Iz duševnega življenja otroškega» v Popotniku l. 1899, št. 6. pod imenom Vraneš. To je tisti deček, ki je ukradel redarju iz zaprtega stanovanja samokres med tem, ko ga je ravno redar zasledoval. Pa, da kratko ponovim: Deček je izgubil rano svojo mater. Oče je bil ves dan v tovarni. Od svojega dvanajstega leta sploh ni obiskoval fant več šole, temveč se klatil okrog. Pisali so ga in pisali v izkaznice šolskih zamud, a pomagalo ni nič.

Kmalu potem, ko sem ga naslikal v Popotniku, je bil obsojen od sodnije, ako se ne motim, na tri tedne ječe. In zdaj poslušajte! Dvanajstletni dečko je iz zapora — ušel. Ponoči sta prišla dva orožnika ponj na dom. Ko ga nista našla v sobi, sta preiskala vse kote, toda zaman. Ho-

tela sta se že vrniti, kar ga zapazi bistro oko enega izmed njiju visoko na stiskalničnem drevesu v lopi. Čepel je tamkaj skrit kakor divji maček. —

Pri tem dečku ni izdala kazen nič. V preteklih počitnicah sem ravno slišal, da je obsojen na dve leti zapora zaradi tatvine. Imel sem — žal — le preveč prav, ko sem zapisal takrat, da se mi zdi, da je izgubljen brez vsake rešitve in slučajno ponavljam: v Ambrucih ali bakonjskem gozdu bi še znal priti sedaj sedemnajstletni deček do slave, pri nas pa pride na — — — Prehudo je zapisati!

Tretji deček, ki se je za obiskovanja šole seznanil s sodnijo, je bil moj učenec. Njegov oče, majhen posestnik, je bil odšel na delo na Gorenje Štajersko. Tedaj je fant zdivljal. Mati je trdila, da ga ne more krotiti, a zraven ga je pridno zagovarjala, prav tako, kakor tista, ki je pretila: «Čaki, te bom že, a da te le ne bi bolelo?»

Fant je bil čudno zakrknjen tudi v šoli: nobena kazen ga ni omehčala in jokal bi se menda ne bil, ako bi ga bil tudi kdo na pol ubil!

Da ga spoznate še bolj, naj vam podam resnični dogodek. Naš deček si je izbral tovariša iz prav dobre kmečke hiše, kojega sestra je bila naravnost vzorna učenka. S tem zaupnikom sta ukrenila marsikako nepravdo. — Nekoč ju jo bila naznanila v šoli neka součenka. Tedaj sta sklenila, da se maščujeta. Opoldne sta napravila pužo, ki bi naj bila predstavljala dotično dekllico. Položila sta jo na kos deske ter jo nesla na ramah na pokopališče, kjer sta jo globoko zakopala! Postavila sta še križ ter se zadovoljno vrnila, češ, ta naji ne bo več tožila! Samo ob sebi se ume, da je dal to čudno idejo, naš znanec.

Ni še minulo od tega dogodka leto dni, kar je bil obsojen dečko zaradi težke poškodbe. Bilo pa je tako: Fant je pasel na pašniku blizu ceste. Ko so šli šolarji iz višjega razreda iz šole domov, jih je začel klicati «na korajžo.» Eden izmed dečkov, pravi velikan, se ni dal sramotiti in je šel res na njega. Tedaj pa ga je naš fant dregnil z nožem ravno v sklep roke in tako poškodoval, da sta mu ostala dva prsta za vedno skrčena. — Dobil je za ta čin štirinajst dni zapora. Ravno pred Veliko nočjo je moral nastopiti kazen. Tisti velikonočni prazniki so bili za-me silno žalostni: sto in stokrat sem se spomnil svojega nesrečnega učenca in srce me je bolelo.

Minil je čas in nekega jutra zapazim, vstopivši v razred, dečka na odločenem mu prostoru. Ko me je zagledal, se je rahlo nasmehnil. Poklical sem ga k sebi k mizi in ga začel izpraševati, kako se mu je godilo. Kmalu sem uvidel, da je njegova kazen meni mnogo hujše dela, nego njemu samemu.

«Ali ti je bil kaj dolg čas?» — ««Prav nič!»»

«Ali si bil sam zaprt?» — ««O, ne, bili smo štirje.»»

«Kako stari pa so bili drugi?» — ««Od štirinajstih do osemnajstih let.»»

«Kaj pa so bili zakrivali?» — ««Najmlajši je vstrelil po neki babi, pa saj je ni dobro zadel! Oni trije pa so kradli klobase in žganje.»»

«No, lepa družba! A kaj ste delali?» — ««Menili smo se in — kvartali.»»

«Saj se kvarte ne smejo vzeti v zapor?!» — ««Pa jih je imel eden v črevlju skrite!»»

«Torej tebi ni bilo dolg čas, a mislil si vendar gotovo kaj na dom?» — ««Nič!»»

«A na Veliko noč si se gotovo spominjal — — —?» ««Nič!»»

Zatrepetala mi je duša in jedva sem mogel izgovoriti besede: «Jaz pa sem mnogo mislil na tebe in — žalosten sem bil!»

Tedaj je pretreslo dečka in solze se mu zalesketale v očeh, ki jih še nisem videl v njih nikdar prej. Led, ki bi ga ne bila prebila niti sekira, je raztalila beseda!

Črez nekoliko časa sem nadaljeval:

«Ako je tako prijetno v zaporu, boš pač storil kmalu zopet kaj, da se vrneš vanj!» Pogledal mi je odkritosrčno v oči in rekel: ««Ne, gospod učitelj, ne bom!»» — — — Od tedaj sva si bila dobra prijatelja. Kaznoval ga nisem nikoli več, zadostoval je pogled.

Dokončavši šolo se je šel učiti kovaštva. Mojster ga je jako hvalil. Zdaj je gotovo že pomočnik in upam, da bo ostal pri svoji obljubi v svojo lastno srečo. —

Mislim, da ta zadnji slučaj dovolj jasno osvetljuje, kakršen vpliv ima lahko sodnijska kazen. Z ogorčenjem sem hotel ta slučaj že takrat obelodaniti, a zdaj mi je prišel ravno prav.

III.

V začetku sem rekel, da sem imel pred kratkim dva slučaja o izvanjanju pomiloščevalne odredbe.

Naj jih navedem, ter dodam končno svojo sodbo o odredbi sami.

Petnajstletni deček nekega rudarja je dobil dva dni zapora zaradi «tatvine», ker je šel k rudniku nabirat košččke premoga, ki jih z zemljo in z drugimi odpadki zvoziijo v stran na kup. To nabiranje, oziroma izbiranje je bilo od nekdanj dovoljeno ubogim ljudem, a sedanji ravnatelj je isto prepovedal. Kar se tiče šole, je ta prepoved pač dobra; kajti poprej so otroci često zanemarjali šolo z izgovorom, da hodijo po premog. Ker so hodili tudi v mraku in v temi ponj, je bilo to tudi v moralnem oziru nevarno, o čemur bi se lahko navedli dokazi. Da pa bi naj dobil deček zaradi tega, ker je vsled ukaza staršev nabral nekoliko koščkov premoga, pečat, da je že bil v zaporu zaradi tatvine, je vendar prehudo.

C. kr. okrajna sodnija je vprašala šolsko vodstvo, kako domačo vzgojo je imel deček, kako se je obnašal v šoli in izven šole in ali bi

bil vreden pomiloščenja. Poročal sem ugodno za dečka in bil je res pomiloščen. Po premog pa ne bo šel več!

Drugi slučaj je mnogo resnejši. Še ne šesnajstletni sin uglednega kmeta je z nožem težko poškodoval nekega dečka iste starosti, iz iste vasi. Ta ga je baje lopnil z nekim porenkljem (palico) in zato ga je. Obsojen je na tri mesece ječe. Šolsko vodstvo se je zopet vprašalo (od okrožne sodnije) po domačih razmerah in domači vzgoji tega dečka, nadalje o njegovem obnašanju za obiskovanje šole ter o tem, je-li kazal po storjenem činu kes in je-li upati, da se bo deček poboljšal.

Ker je v tem slučaju obsojenec vsekakor boljši nego ranjenec in ker sem se prepričal, da je res duševno pobit (poklical sem ga k sebi) in ker upam, da se ne bo več spuščal v kak pretep, sem tudi njega priporočal, da bi ga predložili za opomiloščenje. Do zdaj še menda prošnja ni rešena.

Toliko o napovedanih črticah! Zdaj pa še nekoliko besed o odredbi sami.

Po našem skromnem mnenju zadostuje ta odredba. Odvisno je seveda od dotičnega sodnika, da jo izvaja v pravem smislu, in sicer ne preozkosrčno! Res je, da je čudna pot: obsoditi in potem predlagati za pomiloščenje — in marsikateri učitelj bo zmajal z glavo, češ, pedagogika zahteva, da se mora izrečena kazen konsenkventno izvesti. Toda prijatelj, ta pot je skoraj (vsaj za zdaj) edino mogoča in prepričan sem, da bo imela najboljše posledice.

Svaril pa bi že zdaj pred tem, da bi se pri morebitnem^o prenovljenju kazenskega zakona odtegnila mladina popolnoma iz sfere kaznivosti. Nasledki bi pač ne mogli biti najboljši, ako bi n. pr. vedel fant v svojih «divjih letih», da ga ne morejo prijeti in marsikateri bi v poznejših, tem hujših kaznih le obžaloval to dobroto. Mladina se naj le uči pokorevati zakonom! Ako pa se kateremu mladoletnemu pripeti, da se v svoji nepremišljenosti pregreši proti njim: za tistega je pot pomiloščenja odprta, za tistega velja opisana odredba!

Gotovo je, da bi se z rešilnicami in poboljševalnicami silno izpraznile ječe — in boljše jih pač nihče ne želi nego misleči učitelj — da pa bi rešilnice kdaj ječe popolnoma nadomestile, kakor sanja kak človekoljubni psiholog-optimist, tega še vsaj naših vnukov vnučki ne bodo dočakali!

Nam učiteljem nalaga ta odredba seveda zopet novih bremen, toda, kjer se gre za blagor mladine, tam ne opešamo nikdar.

Takoj v začetku učiteljevanja sem že bil prepričan in često tudi izrekel prepričanje, da bo šola prej ali slej poklicana merodajno vplivati na obsodbe, posebno mlajših, prepričan sem danes, da se bo vpliv, ki se je v izvajanju opisane odredbe že deloma pokazal, tekom časa še močno

razširil; saj pozna ravno učitelj najbolj otroka ter iz njegove individualitete skoraj z nekako sigurnostjo lahko sklepa na njegovo prihodnost.

Ker pa se učiteljstvo — žalibog — često menjuje in ker si človek ne more vsega zapomniti, bo treba, da se bo v bodoče o vsakem otroku pri vstopu zapisala kratka karakteristika, recimo v predalček za opombo v imeniku.

Še nekaj! Ker je že gotovo marsikateri vodja imel priliko, tekom teh dveh let poročati sodnji o kakem mladoletnem obsojencu, bi bilo prav zanimivo, da bi o tem kratko poročal v Popotniku. Ako bi pa že tega ne hotel, bi vsaj pisec teh vrstic prosil za taka poročila. Iz raznih takih resničnih slučajev bi se dal izklesati marsikak dober kamen za veliko našo stavbo!

Somatologija v ljudski šoli.

(Konec.)

V. Uporaba.

1. Zakaj je treba bolj skrbeti za dober zrak, ko za dober živež?

2. Kako naj dihamo? Vedno skozi nos; zakaj? Da pa pljučne končine ne oslabe, treba je večkrat na dan globoko dihati. Roki se prekrižata sa tilnikom in sveži zrak se vleče počasi, pa globoko v pluća in čez nekaj časa hitro izdahne. V obče pa je treba pleča vedno držati nazaj, ne pa jih vleči proti bradi. Tudi ni dobro rok na prsih prekrižavati, ali pa prsi stiskati s tesno obleko.

3. Kaj naj dihamo? Važnejše kot to, kar jemo, je zrak, ki ga dihamo. V čistem zraku je v 100 l kakih 79 l dušca in 21 l kislica ter zelo malo ogljenčeve kisline. V izdahnjenem pa je isti dušec, a stokrat več ogljenčeve kisline in zato pa veliko manj kislica. V eni uri nadiha odrasel človek sam 22—23 l ogljenčeve kisline. Zato je v zaprtih prostorih, kjer ljudje bivajo, zrak vedno slabši; to se posebno občuti po zimi. Toda ljudje se boje zračiti, češ, kdo pa bo zdržal v mrzli sobi. Pridno prevetrovane sobe se dajo lažje segreti kot zatohle in sicer zato, ker se v

neprezračeni sobah nabira vsled dihanja in drugega izparivanja mnogo mokrože. Po hišnih kotih, vratih in oknih teče voda kar curkoma. Ta voda pa vedno izhlapeva in za to se porablja toplota, ki prihaja od peči; voda takorekoč požira toploto. Ako pa se sobe zračijo, potegne preprih mokroto iz sobe in čim večkrat se to zgodi, tem bolje je. — Nek šaljivec je vprašal svojega druga, zakaj je na deželi tako zdrav zrak. Ker ni dobil povšečnega odgovora, pa pravi, da zato, ker kmetje ne odpirajo oken. —

Pa tudi vsak plamen, ki v sobi gori, kvari zrak. Sobe se pa najbolje zračijo tako, da se odprejo vrata in nasprotna okna, da nastane preprih. Izogni se pa premočnemu preprihu.

Zelo važno je tudi dihanje v spanju. Spalnica mora biti vedno prezračena. Če se govori o spanju pri odprtih oknih, si ne smemo misliti, da je treba posteljo k oknu zavleči; a čez noč bodi okno odprto. Pozimi zadostuje pri občutljivih ljudeh manjša odprtina. Kdor pa se čez glavo pokrije, dela tako neumno, kakor da bi pil vodo, s katero se je umil.

Največji sovražnik pljuč pa je prah!

4. Bolezni pljuč in sapnika. S prehlajenjem se lahko naleze sapnikov nahod ali katar, ki preide večkrat tudi v pljuča. Kaže se z obilnim izločevanjem sluze, ki se izkašlja. Tega se najbolj obvarujemo, ako ne dihamo skozi usta, osobito pozimi ne. Dobro je tudi utrjevati se z mrzlim umivanjem zjutraj iz tople postelje.

Nevarna bolezen je vnetje pljuč, najnevarnejša pa jetika. Ker se nahaja mnogo to bolezen zadevajočih brošur tudi med učiteljstvom, zato se mi ne zdi potrebno, kaj več o tem govoriti. Pozabiti pa učitelj ne sme, otroke o vsaki priliki opomniti na skrb za zdrava pljuča, ker le tako se je lahko varovati te morilke. Opozarja naj tudi na pravila za pljuvajoče osebe.

5. Zamrtniki. Ako se komu sapa tako zapre, da ne more več dihati, se zaduši. To se pa lahko zgodi na več načinov. Ta se utopi, drugi se obesi, temu se je zaletel grižljaj v sapnik, onega je podsulo; tudi v izprijenem zraku se človek lahko zaduši. Mnogokrat pa se pripeti, da tak nesrečnež ni kmalu mrtev, ampak le zamre ali obumre, in hitra pomoč ga še spravi na noge. Pri vseh takih je treba vzbuditi dihanje, toploto in živce, da začne srce zopet biti.

Utopljenca je položiti na trebuh, da mu izteče voda, potem ga pa obrniti na hrbet, sleči in drgniti s suhimi krpami. Usta se očistijo in jezik iz njih potegne, da pride zrak laglje v sapnik. V nos mu daj njuhanc (tobaka), ali ga pa ščegetaj s peresom, da zadihne. Ako ne, pa je treba pričeti z umetnim dihanjem. Poklekni zamrtniku k temenu glave, primi ga za obe podlaktnici blizu komolca in vzdigni roki proti

sebi čez njegovo glavo ter jih dve sekundi tako obdrži; potem položi roki spet nazaj ob život in prsi za dve sekundi stisni. To delo ponavlja kakih petnajstkrat v minuti, dokler ponesrečenec sam ne zaduha. Na to se mu da vina ali črne kave, da se okreпча.

Pri obešenem je treba previdno vrv prerezati, mu obleko odpeti, dalje pa tako ravnati, kakor pri utopljenju.

V okuženem zraku zadušenega je treba nesti na sveži zrak in ga politi z mrzlo vodo; drugo pa kakor pri utopljenju.

Zmrznjenca je treba prenesti v mrzlo sobo, ga previdno sleči (obleko razparati), da se kak ud ne odlomi, potem ga pa s snegom ali z mrzlimi, mokrimi cunjami drgniti. Pričeti je z umetnim dihanjem. Šele ko so postali udje mehki in se je vzbudilo dihanje, naj se pokrije telo z mrzlo odejo in prenese v toplejšo sobo. Da pride ponesrečenec k zavesti, naj se mu daje pod nos reči, ki močno dišijo (salmijakovec, čebulj itd.), piti pa mrzle kave, vina, juhe.

Če se je komu zaletel velik grižljaj v sapnik in se začne dušiti, sezi mu srčno s kazalcem v grlo in skušaj grižljaj izvleči. Če pa to ne gre, nasloni mu prsi in trebuh na mizo, ter ga udari pakrat z dlanjo po hrbtu da izžene morebiti sapa, ki se tako pritisne iz pljuč, grižljaj ven.

Čiščenje krvi. — Druga iztrebila.

Nazorila. Obisti in mehur, ki se naj, če mogoče, skupaj držita po sečovodu. Podoba kože.

I. Kaj imenujemo izmenjo snovi? Kakšno opravilo ima pri tem dihanje? Ali izgorevajo vse obrabljene snovi? (Ne, raztopijo se in preidejo v kri.) Ali se te neporabne tekoče snovi tudi v pljučih iztrebijo? Pa mi imenujte one organe, po katerih oddaje telo neporabne snovi! (Čreva, jetra, pljuča). Kakšno opravilo imajo črevesa? Kaj se godi v jetrih? Kako se čisti kri v pljučih? Za katere snovi še manjka iztrebila? (Za tekoče.) Ta iztrebila pa so obisti in koža in o teh se hočemo natančneje učiti.

II. A. Obisti ali ledvice.

S čim so obisti v zvezi? (Se pokaže preparat, kjer je mehur po sečovodu zvezan z obistmi.) Kaj pa se zbira v mehuru? Odkod pride scalnica v mehur? (Od obisti po cevi.) Svojo nalogo pa si hočemo spet primerno razdeliti. O čem bomo najprej govorili?

1. Kako so obisti za svoje opravilo primerno ustvarjeni?
2. Kako se izločuje scalnica (= seč)?

1. Kako so obisti za svoje opravilo primerno ustvarjene?
a) Oblika, barva, lega obisti. Človek ima dvojne obisti, ki imajo obliko fižola, so temnorjave barve in leže za želodcem na obeh straneh hrbtišča.

b) Deli obisti. (Se prerežejo najprej povprek, da se vidi luknja (obistna kotanja) in globeli (obistne čašice) v njej. Potem pa se prereže en kos podolgem in sicer po ozki strani.) Pri podolžnem prerezu se opazi, da je zunanji del obisti zrnat; to je skorjasta plast. Ta plast je sestavljena iz zelo veliko (2 milijona) kožnatih mehurcev, od katerih gredo prav tenke cevi, ki so sprva vse križem zavite, v središčni plasti pa se združujejo v debelejšje cevi — sečne cevčice —, ki se vravnajo in narejajo proti vdrti strani obisti moleča stožčasta povesma, katerih je kakih 10—12. Zelo povečano bi bilo to podobno povezku hrastovih vejic, ki se poedine krivenčasto razvejujejo ter imajo na daljših in krajših koncih šiške. — Stožci mole z odprtimi konci cevčic v obistne čašice, ki se razširijo v obistno kotanjo, podobno lijaku, ki ima svoj odtok po cevi, sečovod imenovani, v mehur. V vsak kožnati mehurček predre tenka žilica obistne privodnice, se v njem razcepi in razprede v lasnice, pa zopet združuje tako, da zapušča kot ena žilica mehurček tam, kjer je prišla vanj. (To se lahko riše na tablo tako, da se označi mehurček kot krog z belo, žilice pa z rudečo kreda. Prav lepa podoba o tem je v dr. Schmeila knjigi «Der Mensch»).

2. Kako se izločuje scalnica?

Kaj prihaja v vsak mehurček? Kaj nareja v njem žilica? Skozi kožice teh lasnic pa prodira vedno preobilna tekočina krvi — vztrajni pivci vstajajo pogostoma od mize in hodijo k «mali potrebi», — ki ima v sebi raztopljene neporabne snovi ter se imenuje seč ali scalnica, ki se izceja iz mehurčkov po sečnih cevčicah na koncu stožcev v obistne čašice, odtod pa v kotanjo, iz katere odteka po sečovodih v mehur. Mehur je iz prožne mišičnate mreže (napihovanje mehurja!). V njem se nabira scalnica. Ako se je veliko nabere, skrčijo se mišice in jo iztisnejo ven. Ponovitev točke 1. in 2.

B. Koža.

Kaj izločuje koža? Ali je komu izmed vas že prišel znoj v oči? Kaj pa je čutil pri tem? Kaj nam to dokazuje? (V znoju so raztopljene ostre, jedke snovi.) Razen tega izločevanja ima koža še druga opravila. Da pa bomo to lažje razumeli, moramo spoznati,

1. kako je koža sestavljena in
2. pripomočke za izločevanje (kožne žleze).
3. Kožne tvorine (lasje, nohti).

1. Kako je koža sestavljena?

Koža je sestavljena iz več plasti. Gornja plast se imenuje tenčica ali rožena plast. Ta je iz drobnih roženastih luskin, ki se vedno luščijo od kože. (Luski ali prahaji na glavi in svalki, ki se narejajo, ako

se pri kopanju in umivanju drgnemo po koži). Ako se tenčica dalje časa drgne in tlači, narede se žulji in kurja očesa, ki niso drugzega nego večji kupi luskic. Ali ima tenčica živce in žile? Ne. Tenčica se da ponekod ostrgati, ne da bi bolelo ali tekla kri; žulji se dado celo z iglo predreti ali rezati. Neobčutljiva in brezkrvna tenčica pa varuje zelo nežno sluznico, ki je pod njo. V tej je barvilo, ki je pri raznih človeških plemenih različno: črno pri zamorcih itd.; tudi takozvane solnčne pege so barva v tej plasti kože. Pod sluznico pa je debela plast, usnjica imenovana. Imenuje se zato tako, ker delajo iz te plasti živalskih kož usnje. V usnjici je polno krvnih žilic, ki hranijo tudi sluznico, da nadomešča odpadle luske tenčice.

Pa tudi živcev ima največ od vseh delov telesa, posebno na koncu prstov, na dlani, na stopalu in po obrazu. Zato na teh mestih posebno dobro tipamo. Pod usnjico je rahla prožna tkanina, kjer se navadno nabira mast ali tolšča, osobito na trebuhu, kolkih in stegnih; imenuje se tolstnica in se drži kosti ali mišic.

2. Kožne žleze.

Poglej površje kože na roki! Kaj opaziš? Te črte in jamice niso drugo kakor odprtina majhnih cevčic, ki so v usnjici zamotane v klopko. Ti klopčiči (podoba!) se imenujejo znojnice, ker se po njih odceja znoj. Da je znoj neka ostra tekočina, to že veste, ali kako se izločuje, to še vam ni znano. Kakor se ovija v pljučih okoli pljučnih mehurcev veliko zelo tenkih krvnih žilic, ravno tako se omotavajo tudi okoli znojničnih klopčičev in izločujejo v nje to, kar se ni izločilo v obistih in pljučih. Po znojnicah odhaja iz telesa znoj v podobi pare ali pa kapljic in tudi nekaj oglenčeve kisline. Kako važno je to izločevanje, spozna se lahko po velikem številu znojnic, ki jih je na dlani na cm^2 čez tisoč, po celem telesu pa okoli $2\frac{1}{2}$ milijona.

Vsled znojenja pa dobiva koža še drug pomen. Ako se zviša telesna ali pa tudi zunanja toplina čez mero, tedaj prihaja v kožo mnogo krvi — koža postane rudeča —, ki oddaja veliko znoja. Znoj pa na koži izhlapeva in potrebuje k temu toplote, ki jo jemlje telesu in ga vsled tega hladi, ker zniža toplino. Koža je tudi urejevalec telesne toplote.

Kakšna pa postane okoli vratu srajca ali suknja, ki se dolgo nosi? Odkod neki ta mast? V usnjici je namreč tudi polno grozdastih žlezic, ki izpuščajo loj, navadno v luknjice, iz katerih rasto lasje; imenujejo se lojnice. Čemu je ta loj? Kakor mažemo obuvalo z mastjo, da ne razpoka, ravno tako se maže koža z lojem, da ostane mehka in volna ter ne prepušča vode k notranjim organom. Razpokane roke se rade ognojijo, ker pride v rane kmalu kaka bolezenska klica. Znoj tudi ne more razje-

dati tako lahko kože. Da je to neprijetno, je že občutil marsikateri poleti, ko se mu je pod klobukovim usnjatim trakom ogulila koža. Loj pa tudi maže lase, da se ne lomijo. Če se pa majhne luknjice lojnic zamaše s prahom in drugo nesnago, zastaja loj v njih in ako je stisneš med dvema prstoma, skoči iz njih loj kot bela črvičku podobna nitka z umazano glavico (Mitesser).

3. Kožne tvorine.

a) Lasje. To so nitkaste roženaste tvorine, ki rastejo iz usnjice. Spodnji odebeljeni del, ki se imenuje lasna buška, ostane navadno v koži, ako se las odtrga in povzroči, da izraste drugi. Prepojeni so z raznimi barvili (črni, kostanjevi itd. lasje). Ako se narejajo namesto barvila v laseh zračni mehurci, lasje posive.

b) Nohti so iz iste snovi kakor lasje (in rožena plast kože), kar se spozna po duhu, ako se oboje sežge. Nohti dajejo prstnim okončinam oporo pri delu, tipanju.

III. Kako služijo obisti in koža našemu telesu?

1. Po katerih organih se čisti kri?

Zakon o razdelitvi opravila. Primeri ude, čitanje, prebavljanje, dihanje!

2. V čem so si organi za čiščenje krvi po notranjem ustroju podobni? Imajo veliko število mehurcev (pljuča, obisti), cevčic (znojnice) in lasnic, ki se okoli prejšnjih ovijajo, da oddajajo iz krvi neporabne snovi (tudi jetra).

3. Koža a) kot urejevalec telesne topline;

b) kot organ tipa;

c) kot čutni organ (glej «Popotnik» t. l. str. 206!);

d) koža kot branitelj notranjih delov. Tenčica brani sluznico in usnjico vsakovrstnega ranjenja, ki bi bilo neizogibno pri vsakem dotiku. Tolstnica pa zmanjšuje kot masna podlaga silo udarcev in pritiskov.

e) Koža je s svojo mastjo tudi slab prevodnik toplote; zato debele ljudi tudi manj zebe kot mršave. (Primeri kita!)

IV. Zakaj je izmenja snovi šele vsled vseh iztrebil popolna?

Ponovita se točki 1. in 2. IV. stopnje («Popotnik» t. l. str. 341).

3. Kakšno opravilo ima pri izmenji snovi vsak posamezni organ?

4. Kako so ti organi za svoje opravilo primerno ustvarjeni?

V. Škodljivo je predolgo zadrževati vodo, ker lahko mehur ohromi. Obistim de dobro, ako se večkrat očistijo z obilnim pitjem vode.

Negovanje kože. Vsak dan zjutraj odrgniti se hitro z mrzlo vodo in gibati. Kadar se pa vzame topla kopel za temeljito snaženje, naj se povrh ne zamudi škropež z mrzlo vodo, ki zelo utrjuje telo. Po leti je kopanje v tekoči vodi zelo koristno. Pri kopanju naj se rabi milo in krtača.

Liebig trdi, da se da po porabi mila določiti stopnja narodove kulture. Nek fizijolog pa občuduje dobroto božjo v tem, da se pri lenuih, ki se pogrezajo v nesnago, nasele razni živalski zajedavci (uši, bolhe, stenice, srbec) in se morajo vsled teh praskati, da tako ostržejo odpadavine, ki jih drugi odpravljajo z umivanjem.

Ker se vsled zadelanih kožnih luknjic ne more kri čistiti, nastanejo lahko razne kožne bolezni, pa tudi oslavljenje krvi.

Koža se pa čisti tudi s snažno obleko, posebno s perilom.

Opekline. Najlažje opekline so tiste, pri katerih koža le za nekaj časa zardi in peče; hujše so one, kedar se pokažejo razni mehurji in najhujše pa, ako se ud speče ali posuši in se koža, mišice itd. izpremenijo v rjavo skorjo ali ogle. V prvem slučaju zadostuje, če se dotično mesto posuje z moko ali namaže z oljem. Ako se naredo mehurji, naj se predrejo s snažno iglo ter posuše z bombaževino. Potem se pomažejo z zmesjo lanenega olja in apnene vode ter obvežejo. Pri opeklinah tretje vrste je treba opečeni ud dobro poviti v bombaževino, da se zabrani zraku pristop, drugo pa prepustiti zdravniku, ki se ga pokliče.

Če pri gašenju apna pade delavec v jamo, izvleci ga hitro in polij z vodo, ki je z jesihom okisana.

Kurja polt nastane, ako se skrčijo mišice okoli lojnic, ki so polne loja. Kri se vrne iz kože v notranje dele telesa in tako se zabrani preveliko ohlajenje.

Ozeble ude drgaj s snegom ali otiračo, namočeno v mrzlo vodo. Zakaj nam v poletni vročini tudi lahna sapica dobro de?

Lase je treba pridno česati večkrat tudi z gostim glavnikom in krtačo.

Nohti naj se obrezujejo (ne obgrizujejo) in snažijo.

V pomoč so mi bile sledeče knjige:

Österr. Schulbote I. 1900.

Dr. O. Schmeil, Der Mensch.

Dr. Bock, Das Buch vom gesunden u. kranken Menschen.

Erjavec, Somatologija.

Fr. Mohaupt, Kleiner Gesundheitsspiegel.

Dr. Al. Homan, Postrežba bolnikom — in še nekaj drugih.

Poprava večjih tiskovnih pomot.

«Popot.» št. 8. Arabske številke ne stoje povsod prav.

«Popot.» št. 8. str. 240. Pri V. ne sme biti vprašanje v isti vrsti in debelo tiskano. Pod to točko naj se glasi 2. odst. bolje tako: Čikanje Zakaj? Pri čikanju se izloči mnogo slin, ki se izpljuje ali pa pride, kakor tudi pri kadenju, v želodec.

Str. 301. vrsta 6. kjer namesto ker.

Str. 302. D. vrsta 5. dm namesto dni.

Str. 302. D. vrsta 8. pot namesto pas.

Str. 303. vrsta 5. drugi namesto druge.

Str. 303. 2. odst. vrsta 2. prožni namesto prožnji.

Str. 337. 3. v pljučih namesto v pljučah.

Str. 338. 2. vrsta 6. pljučom namesto pljučam.

Str. 340. 2. vrsta 1. ker namesto kjer.

Str. 340. 2. a) imata namesto ima ta.

Str. 342. 1. vrsta svoje namesto svojo.

Druge manjše pogreške pa si je čitatelj sam popravil. V terminologiji sem se držal Erjavca in Levca, v drugem pa Levca, ali kakor so čitatelji že izprevideli, ni obveljala vedno njegova; zato različna pisava. Mi še pač krvavo pogrešamo enotnega pravopisa.

V. Pulko.

Spomini na potovanje v Norimberk.

Pišeta: Fr. Kocbek in M. J. Nerat.

(Konec).

V cesarski grad (Kaisersburg) vstopiš skozi grajska vrata, ko se ista vsled zvonjenja odpro. Na dvorišču kažejo suh štor stare lipe, katero je po pravljici vsadila cesarica Kunigunda, soproga Henrika II. (1002—1024.) Cesarski grad je bil večkrat prezidan, zadnjič od Voita v l. 1854.—1856. v, gotiškem slogu ter opremljen za bivanje najvišje gospode. V najstarejšem delu «Heidenturm» se nahajate dve romanski kapelici, ena nad drugo iz 12. veka. Spodnja «Margaretenkapelle» je bila radi temnega značaja grobna kapelica, zgornja «cesarska kapelica» ima znamenite stebre, oltarje z rezbarijami in krili, deloma od M. Wolgemuta. V gradu so krasne sobe in sobane, zbirka slik od Luka Kranacha st. in kopije po Dürerju, skozi

okna je krasen razgled. Tudi peči iz kahel so zelo znamenite. V jedni sobi se na stropu nahaja heraldični kuriozizij: velikanski rumen orel na črnem polju. Na krasni tabli so zapisani vsi vladarji in drugi velikaši, ki so tu stanovali; med njimi je tudi sedanji nemški cesar Viljem.

Ne daleč od gradu pri Tiergärtnerter se nahaja Albrecht Dürerova hiša, katero je prof. Wanderer Dürerovemu času primerno prenovil. L. 1871. so Norimberžani praznovali 400 letni rojstni dan svojega velikega umetnika in ustanovili društvo «Albrecht Dürerhausstiftung». Prvo nadstropje je že slogu primerno urejeno, v drugem nadstropju pa je zbirka izvirnikov in kopij Dürerjevih del.

Sploh naj tu omenimo, da imajo stare norimberške hiše svoj poseben značilen slog. Fasada je navadno preprosta, strehe pa strme in velike ter so okinčane s «Chörlein» in «Erkern»; prvi so večinoma v prvem nadstropju, na širokost okna dolge prizidave, druge se nahajajo le na strehi. Stransko pročelje je navadno obrnjeno proti ulicam in ima stopničast obrobek («Treppengiebeln»).

Največji ponos Norimberžanov kakor Nemcev sploh je germanski muzej («Das Germanische Museum»), ki se nahaja v nekdanjem kartuzijanskem samostanu, kateremu so še mnogo prizidali. Dne 17. avg. 1852. so v Draždanah na zborovanju nemških zgodovinarjev in starinoslovcev ustanovili imenovani muzej s sedežem v Norimberku. Muzej so podpirali razni nemški knezi, med njimi zlasti bavarski kralj Ludovik I., potem mesta, občine, korporacije in zasebniki. Nad vhodom se blešči napis: «Eigentum der deutschen Nation». In zares ponosni so lahko na svoj narodni muzej, ki jim kaže zgodovinski razvoj duševnega žitja. Zbirke umetnosti so sestavljene iz okrog 40 posameznih zbirk, ki se shranjujejo v 84 sobah in hodnikih.

Preobširen bi postal najin spis, ako bi hotela naštevati posamezne predmete bogatega muzeja; oni nam je zopet lep dokaz, kaj se da doseči z združenimi močmi.

Kar se tiče šolstva, zavzema mesto Norimberk nedvojbeno eno prvih mest na Nemškem. To je najbolj razvidno iz slavnostnega spisa «Schulen und Schulgesundheitspflege in Nürnberg», ki je 187 strani debela in krasno ilustrovana knjiga, katero je krajevni odbor kongresa poklonil udeležniku. Tu so podrobno opisane vse mestne, državne, zasebne in tovarniške šole z učnimi načrti, s številom obiskujočih otrok, z pogledi in načrti poslopij itd. O negovanju zdravja v šolah govore sledeči članki: «Gesundheitspflege beim Unterricht», «Schulbau-Hygiene», «Körperliche Erziehung» (Fürsorge für die Jugend ausserhalb der Schule), «Die Tätigkeit der Schulärzte und der Kommission für Schulgesundheitspflege in Nürnberg». Morda poročava o teh zanimivih spisih pozneje bolj natančno.

Samo ob sebi je umevno, da so šolska poslopja pravcate palače, urejene po najnovejših težnjah šolske higijene; samo stopnišče stane mnogo več kakor pri nas navadno šolsko poslopje. To je mogoče le v naprednem mestu, kjer ima mestni zastop pravo smisel za vzgojo svoje mladine.

O šolsko-higijeničnem kongresu še bode prilika obširneje poročati, kar se ni zgodilo še v «Učit. Tovarišu». Mnogo nalog se ve prvi kongres ni popolnoma rešil in še jih mnogi sledeči ne bodo, vendar je dosegel glavni namen, da so se zbrali pedagogi, zdravniki, arhitekti in stavbeniki mojstri iz vseh modernih držav, da se v glavnih točkah zedinijo, kako se pospešuje šolska higijena vobče.

Referati in debate so bile omejeni na gotov čas, kar se nama popolnoma primerno zdi, čeprav je to g. Šega v «Popotniku» kritikoval kot nekak rekord. Pomisliti nam je samo treba, koliko žveplajo nekateri poročevalci pri naših, večinoma dolgotrajnih in dolgočasnih uradnih učiteljskih konferencah, da zgreše smoter stavljenega vprašanj. Tudi pri debatah se navadno prazna slama mlati, saj so še celo na kongresu nekateri govorili in celo povedali, kje so doma, kaj so in take bedastoče. «Ein Schwall voll Worte nützt nichts, in der Beschränkung zeigt sich der Meister.»

Poleg resnega dela so nudili Norimberžani tudi razno zabavo. Dne 4. aprila je bil v Herkules-Velodromu «pozdravni večer», pri katerem je izborna pelo «Norimberško pevsko društvo», bavarska vojaška godba pa je svirala razne skladbe. Dne 6. aprila vršil se je ravno tam «zabavni večer». Na vspredu so bile skladbe glazbenikov raznih narodnosti ter gledališke predstave H. Sachsa «Das Narrenschneiden in der «Krämerskorb» ter prigodna burka «Auf der Hygienischen Ausstellung» oder: Der Hausmeister in tausend Nöten» od prof. Küffner-ja, ki je vzbujala mnogo smeha. Dne 8. aprila se je vršil «slovesen večer» z običajnim banketom in napitnicami.

Ker smo plačali za ves čas bivanja v Norimberku za vožnjo po električni «Trambahn» samo 1 marko, peljali smo se tik železnice v židovsko mesto Fürth, ki ima okoli 60.000 prebivalcev ter si ogledali tudi dve šoli. Kaka razlika! V Norimberku vse vzorno, v Fürthu pa zgled, kakšna ne smejo biti šolska poslopja. «Ja, die Gegensätze berühren sich gerne!»

Po sklepu šolsko-higijeničnega kongresa odpotovala sva iz Norimberka v Draždane. Ker sva imela vsled okrožne karte (Rundreisebillet) posebne ugodnosti, sva za mali denar lahko videla mnogo mest in obiskala sorodnike ter prijatelje, razstresene po svetu. Saj neka tajinstvena, čudna moč vleče človeka tja, kjer stanujejo dragi nam znanci, ki so se nam omilili na kakršenkoli način, in po katerih vsled ogromne teritorialne oddaljenosti hrepenimo, da prebijemo nekaj uric v njihovi družbi, kajti Bog ve, ali se še kdaj vidimo v življenju.

Vožnja iz Norimberka v Draždane trajala je z brzovlakom le $10\frac{3}{4}$ ure. Peljala sva se mimo mnogo mest, katerim danes niti imena ne veva. Na saksonski meji prevzeli so naju jako prijazni in postrežljivi saksonski «Schaffneri», kakršnih skoraj zamanj iščeš na avstrijskih železnicah.

Kolikor sva videla iz železniškega voza Saksonsko, je to lepa valovita dežela z mnogimi mesti in tovarnami; saj se ponša z velikansko industrijo. Zelo krasen del dežele je tako imenovana «Vogt'sche Schweiz». Od mnogih mest sva si zapomnila samo nekatera. Plauen je zelo lepo novo mesto, ki še vedno narašča v obsegu. Videla sva lepe ulice, opremljene na straneh s tlakom, samo hiš je še nedostajalo.

Pri mestu Natschau je velikanski most z viaduktom in pri mestu Milau pa drugi, na kar je naju opozoril ljubeznivi sprevodnik. Tudi Reichenbach je veliko industrijalno mesto. Največje tovarniško mesto, kar sva jih videla, je Chemnitz (izgovori: Kemnitz), kjer mrgoli tovarniških dimnikov nalik jamborom ladij velikega pristanišča. Od tam naprej nisva videla več ničesar, ker je nas zastrnila temna noč.

Draždane so krasno, moderno zidano glavno mesto Saksonske, ležeče ob obeh bregovih Labe s približno 480.600 prebivalci, ki so razen kraljeve rodbine Wettin večinoma protestantovske vere. Najlepši del mesta je na levem bregu Labe. Pred glavnim mostom je pristanišče za parnike in tovarne ladje, nad njim pa impozantna Brühlova terasa, od koder je krasen razgled na mesto. V bližini so krasne zgradbe, kakor krasna katoliška dvorna cerkev, kraljevo operno gledališče, kraljeva rezidenca, akademija obrazovalnih umetnosti itd. Glede na «Skulpturensammlung» sva imela zopet smolo, ker je bila do maja zaprta.

Draždane so na znano dobrem glasu radi svoje lege kakor tudi radi zbirke umetnosti. Herder je imenoval mesto «das deutsche Florenz». Za nemškega pesnika svobode — Körnera imajo posebni muzej raznih slik, relikvij in rokopisov. Najznamenitejša velikanska krasna palača je nedvojbeno «Zwinger». To je šest paviljonov s tremi portali zvezanih po galeriji, katere je zgradil Matevž Danijel Pöppelmann pod vlado Avgusta Močnega. O njem piše nekdo: «Unter allen von August dem Starken geschaffenen Bauwerken ist und bleibt für alle Zeiten jenes sphinxartige Fragment, welches nach dem früher an einem Teile seiner Stelle befindlichen Zwingergarten, den seinem Charakter so widersprechenden Namen Zwinger führt, das eigentümlichste, großartigste und reizvollste; es ist die den Fürsten am prägnantesten charakterisierende, seine ureigenste Schöpfung. Die historische Entwicklung des geplanten wie des ausgeführten Zwingers, dieses grandiosbarocken und zugleich wie von prickelnden Champagnerduft umwehten Kunstwerkes, steht im innigen Zusammenhang mit der gesamten Entwicklung dieses genial angelegten, ritterlichen und kunst-sinnigen Fürsten, welcher, gleich allen Großen seiner Zeit, das Leben

gern und wesentlich als ein ununterbrochenes Opferfest des Genusses betrachten mochte, bei welchem er als ein nie zu kopierender Dirigent mitwirkte. Diesem Fürsten konnte das enge, für seinen Sinn antiquierte Dresden nicht mehr genügen als Hintergrund seiner prächtigen Persönlichkeit, als Bühne seiner phantastischen, rauschenden Feste.» Zwinger, katera zgradba se je pričela l. 1711., ni bil dovršen in tudi ni mogel postati središče onih svečanosti, za katere ga je bil ustanovitelj odločil. Dandanes so tam shranjene razne prirodoslovne zbirke (zoološka, mineraloška in paleontološka) ter je nastanjena galerija slik s svetovno znanimi originali največjih slikarjev. Odkritosrčno morava priznati, da je zoološka zbirka najlepša izmed vsemi, kar sva jih po svetu videla. Prvi oddelek se ozira samo na živali Saksonske, drugi občni ali svetovni pa ima krasen pregled vsega živalstva ne glede samo na sistematiko, nego pri vsaki živali so karte o njeni razširjenosti, pri pticah gnezda ž njih naravnim obližjem, poučne skupine, največje in najmanjše ptice posameznih rodov in skupine ptic z raznimi barvami. Kdor je videl skupino kolibrov in rajčic (Paradiesvögel), ta si ne more misliti lepših nians v barvah. To je nekaj divnega — in nepozabljivega!

V Draždanih ima neka delniška družba tudi bogat zverinjak, ki se lahko kosa z onim v Schönbrunn, imajoč živali (n. pr. gorila itd.), ki jih drugod zamanj iščeš; še celo slon nama je bolj imponiral nego Schönbrunner — Pepo. Zanimivo je kruljenje zveri ob 4. uri popoldne; takrat nastane rjojenje levov, leopardov, tigrov in smehljaajoče tuljenje hijen, da si zamašiš ušesa. Z vstopnico v zverinjak imaš ob enem vhod h koncertom, ki se tam v posebni palači vrše vsak dan, tako da lahko združiš «Das Nützliche mit dem Angenehmen».

S tramvajem peljala sva se tudi v predmestje Blasewitz, kjer je krasen železen most čez Labo, na nasprotni strani pa «uzpenjača» na hrib. Tu sem je predmestje čarobnih vil, ena lepše od druge; samo cene za stanovanja so izredno visoke. Sploh so sobe za tujce kakor tudi za domače prebivalce po naših razmerah zelo drage.

Mestne ljudske šole imajo krasna poslopja, zgrajena po šolsko higijeničnih načelih. Povsod izborna svetloba, podi prenapojeni z oljem zoper prah, krasne telovadnice.

Po dvodnevem bivanju v lepi saški prestolnici sva zopet odpotovala. Krasna bi bila vožnja s parnikom po Labi navzgor do Bodenbacha skozi «Sächsische Schweiz», toda — predolga; radi tega sva odrinila z brzovlakom iz velikanskega kolodvora, kakršnih ne gleštamo v Avstriji.

Od Pirne naprej se začenja romantično «Elbesandsteingebirge» s krasnimi naravnimi tvorbami. Ob desnem bregu Labe so velikanski kamenolomi, iz katerih vozijo izboren kamen peščenjak na posebnih ladjah v Draždane in drugam.

V Bodenbachu, ki je mesto novejšega časa z okroglo 10.000 prebivalci, sva srečno prestala colninski pregled, pri čemur najbolj preže na malovredne nemške smodke. Kdor čez iste zabavlja, je kmalu «zollfrei». Na nasprotni strani (desnem bregu) leži mesto Teschen z 8.000 prebivalci. Tu je velik starinski grad nekdanjega ministrskega predsednika grofa Thuna. V Bodenbachu sva si ogledala mestno ljudsko in meščansko šolo, ki nama pa ni nič kaj ugajala. V Teschenu je bil vojaški nabor; fantje so prišli okinčani s cveticami in nemškimi traki; po «potrditvi» pa so si takoj kupili vojaške čepice. Ali ni to dvojni ponos?

Lepa je bila vožnja do Prage. Povsod sva gledala umno obdelano zemljo, zrla geometriško pravilno zasajeno sadno drevje, ki je bilo v bujnem cvetu in preustvarilo okolico v pravcati vrt, videla gradove in razvaline (n. pr. Schreckenstein) kot pomnike stare znamenite zgodovine ter znana industrijalna mesta. Pozdravljala je naju tudi Miliška, po A. Humboldtu tretja najlepša gora sveta z obsežnim razgledom.

V zlati Pragi — st stolpi prestolnici, so naju sprejeli najini češki prijatelji s pravo slovansko gostoljubnostjo, da sva živela «wie der Hergott in Frankreich». To je mesto, zlasti v starem delu, kjer naletiš skoraj na vsak korak kako zgodovinsko znamenito palačo ali drugo zgradbo. Predaleč bi zašla, hoteča opisovati «prašno brano», narodni muzej (kjer je mineraloški muzej uprav diven in knjižnica ogromna — videla sva posebno knjižnico o Komenskem), narodopisni muzej, umišlecky průmyslovny muzej, Karlov most, zemsko banko, narodno divadlo, strumovko itd.

Zares čaroben je pogled na «královsky hrad Hradčane» od Františkovih nábfžeži ter vabi vsakega na obisk. Velikanski grad ima 711 stavanj in 3 velike dvorane. Vladislavski «sal» je najstarejši ter je 68 m dolg, 19 m širok in 13 m visok; nemška dvorana je 48 m dolga, 11 m široka in 8 m visoka, španska pa 48 m dolga, 24 m široka in 12 m visoka. Vse dvorane so zdaj brez oprave. Znamenita je starinska soba nekdanjega namestništva, kjer so Martinica, Slavata in tajnika Fabricija vrgli 23. maja 1618. l. skozi okno na globoko dvorišče. V bližini grada stoji sloveča cerkev sv. Vida, katero že stoletja umetniško dozidavajo, a še ne bode kmalu izgotovljena. V posebni kapelici so baje insignije čeških kraljev zazidane. Cerkev je tako krasno zidana, da jej ni kmalu para v Avstriji.

Kakor znano, studira v Pragi tudi mnogo slovenskih dijakov; z nekaterimi sva se seznanila na Žofinskem otoku. Znamenita je zgradba «kolej pro studenti», kjer bodo imeli češki vseučiliščniki brezplačna stanovanja. V ta namen je sporočil umrli Hlavka ogromno vsoto, drugo pa prispevajo razni društveniki. Tako skrbi češki narod za svoj akademiški naraščaj.

Ogledala sva si tudi nekaj šol («obecno školo pro chlapce»); zgovorna češka učiteljica pokazala nama je tudi «utulko», v kateri ostanejo otroci delavcev po šoli do 6. ali 7. ure zvečer, kakor pač pridejo njih stariši od dela domov; med tem časom je zabavajo s poukom, petjem ali raznimi rokotvornimi deli.

Prehitro so potekli veseli dnevi med brati Čehi, in hlapon naju je vlekel mimo mest Tabora, Weseli, Budejevic in Linca v Solnograd, ki ima obče znano krasno lego. Solnograd je pravi eldorado tujcev v poletnem času, katerih dospe na leto do 80.000. Obkrožujejo ga hribi Mönchsberg, Kapuzinerberg in Hohensalzburg z električnimi uzpenjačami, za njimi pa Gaisberg (1286 m) z električno železnico, solnograški «Rigi», nasprotno pa bajeslovni Untersberg.

Kot posebne znamenitosti naj omeniva Mozartovo hišo, Petruskeller z izbornimi vini ter «Glöckelspill auf dem Neygebey», katerega je dal napraviti nadškof J. Ernest grof Thun po velikem urarju Jeremiji Sauter l. 1703. Na 27 zvonovih se igrajo ob 7. uri zjutraj, ob 11. uri dopoldne in ob 6. uri zvečer razne melodije. Ko igre nehajo, oglase se raz trdnjave orglje («das Horn» ali «Salzburger Stier» imenovane).

Iz Solnograda sva se peljala na Dunaj, ogledavša si v naglici največje znamenitosti, kakor so: cerkev sv. Štefana, votivna cerkev, rotovž, dvorna muzeja, cesarski grad, prater, Schönbrunn itd. in od tam čez znameniti Semering, skozi Gradec in dalje vsak na svoj dom, kjer se bodeva radostno spominjala na krasno potovanje vse žive dni.

Pedagoški utrinki.

I. Šega.

CIX.

Giblujemo se, četudi počasi. Slovenski narod noče zaostati za drugimi narodi v nobeni stroki svojega življenja. Usoda je hotela, da je prišel slovenski narod v državo, ki kljub svojimi nebrojnimi §§ — in med temi se nahaja tudi prevažni § 19, ki zagotavlja vsem narodom poleg enakih dolžnosti tudi enake pravice — noče nikakor skrbeti za najvitalnejšo izobrazbo njegovo. Ljudske šole še imamo, a za te mora slovenski narod sam skrbeti. Te ljudske šole — posebno najrazvitejše — so pa vsled modrosti raznih faktorjev, tako uravnane, da so prave mučilnice ne le za učitelje, še bolj za učence, kajti v teh šolah se zahteva od učencev toliko, kakor v drugih — recimo nemških ljudskih šolah — a poleg tega še to, da naj se učenec priuči »perfektno« nemščine — in če je revež v vseh srednjih in višjih šolah, kajti le teso — — nemške.

Ker nam pa krati državna modrost potrebno nadaljno naobrazbo, po naravni poti, skrbeti mora slovenski narod po oni znani prislovcici, ki veli tako dobro: Pomagaj si sam, in Bog ti pomore — sam za svojo izobrazbo.

Slovenski »vodilni faktorji« so stali do sedaj na stališču, da je treba slovenskemu narodu importirati vse one politične in gospodarske »kuriozitetete«, ki si jih dovoljevajo v izobrazbi na najvišji stopinji stoječi narodi v kratkočasje. Ali te »importirane posebnosti« so slovenski narod politično in gospodarsko tako povzdignile, da se je resno bati, da v kratkem ne omaga pod težo vseh teh »dobrot«.

«Čas se je izpremenil; naše narodne potrebe so postale drugačne, so se pomnožile in izraznovrstile. Slovenstvo je postalo vkljub vsem obupajočim klicem in pozivom mogočnejše in širše, jedrovitejše; ima vedno več življenske moči v sebi. Posameznik ne more več biti kos vsem nalogam, ki jih stavlja novodobno komplikovanejša narodno življenje. Razdelimo si delo: jaz tu, ti ondi, tretji zopet drugje, — a vsi vedno sub specie totius, t. j. vedno z ozirom na to, da smo vsi člani ene in iste narodne celote, da moramo delovati vsi za eno in isto narodno celoto. Čeprav po raznih potih in načinih; cilj in smoter nam je skupen in enak: Vedno višje se dviguj kulturna stopinja Slovencev!»

«Treba je dela v širšem, kulturnem smislu. Izobrazbe nam nedostaje. Čim bo ta višja, bo tudi naša politika, naše celo javno življenje plemenitejše in bolj slovensko. Kajti potem ne bodo toliko odločevali več »voditelji naroda«, ampak prišel bo do besede narod sam!»¹

In tako prekrasno nalogo si je postavila »Akademija«, ki se je osnovala v Ljubljani, dne 26. oktobra. Ker je naloga tega društva v istini lepa, vzvišena in hvale vredna, upamo, da se ga slovensko učiteljstvo brez izjeme deželnih meja najtesneje oklene; saj sti naša naloga in naloga tega društva tako slični, da se ne dasti ločiti. Kjer neha ljudsko-šolska izobrazba, tam zastavi »Akademija« svoje delo in dobili bomo harmonično celoto v najblažjem in najlepšem smislu.

¹ Dermota: Akademija v »Omladini« št. 8. str. 119—120.

Književno poročilo.

NOVOSTI.

Navodilo k III. delu čitank za obče ljudske šole. Sestavila H. Schreiner in Fr. Hubad. Na Dunaju. V ces. kralj. zalogi šolskih knjig. Cena 50 v. Tretji del čitanke je že po mnogih šolah vpeljan, veseli smo torej, da dobimo v roke tudi še navodilo k temu delu, v katerem nam gg. sestavljatelj kažete tudi najboljšo pot, kako nam je hoditi, da dosežemo cilj, kojega bi morali doseči po tej čitanki. Brošurica govori o izboru in razvrstitvi čtiva, o vprašanju, v katerih šolah ali razredih se lahko rabi »Tretja čitanka«, in po katerem redu naj se čitajo berila. Ker zadnje vprašanje nikakor ni male važnosti, pozdravljamo posebno to točko in to tembolj, ker sta se gg. sestavljatelja ozirala pri razvrstitvi učne snovi, na katero se upirajo čtiva, na različne šole in šolske razmere. Temeljito preudarjene razvrstitve so razdeljene na 44 tednov šolskega leta. — Četrto del navodila — dr. Fr. Ilešičev spisek — o čitanju verzov, ustreza že raditega, ker je pravilnost jezika vodila tudi izpreminjanje in urejanje pesmi te čitanke, in ker se je vsled tega v mnogih verzih pojavil zlog, ki je za njih pesniško mero preveč in ki na videz moti tok ritma.

Hvaležni smo pač lahko preč. gg. sestavljateljema za ta — božični dar!

„**Knajpovec**“ je ime časopisu za negovanje zdravja po Kneippovem sestavu, ki izhaja v A. Gabrščekovi tiskarni v Gorici in ki je ravnokar dovršil svoj I. letnik. Kakor je razvidno iz vsebine vsake številke, se list ne peča s takozvanimi »Wunderkurami«. Članki so res poučljivi, temeljito in poljudno pisani in kaj pripravni v pouk našemu ljudstvu, med tem ko nudijo »Raznoterosti« obilo lepih in zanimivihotic in vestij v podporo glavne naloge, katero si je postavil ta list.

Po našem mnenju bi ta časopis naj v nobeni obitelji ne manjkala. In ker ne stane več kakor 3 K na leto, je pač mogoče, da si ga naroče tudi manj premožne družine. Izdana vsotica se jim z vsebino lista gotovo 100terokrat poplača.

Maša za moški zbor. Zložil E. Beran. V samozaložbi. Cena 1 K, s poštnino 1 K 10 v. Naroča se pri skladatelju (Maribor, Carnerinstraße).

S to skladbo presenetil nas je gospod skladatelj, kakor je očaral poslušalce pred nekaj časom v mariborski čitalnici s svojim povsem originalnim »Madrigalom«. Isti zdravi in sveži duh, prešinjjen s pravim nabožnim čuvstvovanjem, vlada tudi tukaj. In še k temu: g. skladatelj znal je spojiti cerkveno strujo z narodno. In uprav to manjka še našim cerkvenim skladateljem! Kaj pomaga, če pišejo še v tako strogem liturgičnem smislu, če jih pa ljudstvo ne umé? Skladatelj mora vendar govoriti jezik, ki je umljiv istemu, ki ga posluša. To je torej povsem značilno pri tej skladbi, kajti kar nam namerava povedati g. skladatelj, pove nam vselej kratko, a jedernato.

Ker je število slovenskih maš za moški zbor jako pičlo, ugodil je g. skladatelj gotovo želji mnogih, da je objavil to povsem originalno in tudi v tehničnem oziru lakko izvedljivo skladbo.

H. D.

Razgled.

Pedagoški paberki.

K pouku o risanju. V tretji knjigi dr. Schumanna, bivšega šolskega in vladnega svetnika v Magdeburgu, Lehrbuch der Pädagogik, (XI. izdaja; tretji zvezek prinaša specialno metodiko raznih avtorjev) obravnava znani hamburški učitelj risanja, Götze, o pouku v risanju na ljudskih šolah. Götze je eden izmed prvih, ki so klestili pot reformi risalnega pouka. Njegove splošne zahteve so: 1. Poleg risanja se mora učenec učiti tudi modelovati; kajti risanje se ne peča s vso podobo predmeta. 2. Dete mora znati risati predmete po njih karakteristiških črtah. 3. Otroci morajo spoznati barvo predmetov in nanjo paziti pri risanju. 4. Risanje se ima začeti z obrisom predmetov, ki se nato izpolni z barvami. 5. Risanje mora razvijati tvorno domišelnost otrok. 6. Pouk v risanju mora učenca usposobiti, opazovati naravo in predmete v njej, v svoji okolici po barvi in podobi in jih potem naslikati priprosto in jasno. Posameznim stopnjam odkazuje Götze tele naloge; Nižja stopnja (1—3 š. l.): Priprosti predmeti iz učenceve okolice se slikajo na pamet. 2. Srednja stopnja (4—5 š. l.): Risanje po predmetih je glavna stvar; risanje na pamet se nadaljuje; ob priložnostih se učijo skicirati. 3. Višja stopnja (5. in druga š. l.): Risanje po predmetih se razširja na slikanje pojavov svetlobe in perspektivnih pojavov. V vaji v določevanju barv in v risanju na pamet se nadaljuje. Vaje v skiciranju s svinčnikom in čopičem se nadaljujejo.

Šole za nakazane otroke. V Londonu so ustanovili l. 1892. posebne pomožne oddelke, v katere sprejemajo tudi nakazane in telesno slabo razvite otroke. L. 1900 pa so za pravkar imenovane ubožce ustanovili posebne razrede. Vsled uradnega ukaza so se vsi ti otroci, o katerih se je uradu poročalo, zdravniško preiskali. Bilo jih je do 600, izmed katerih je bilo 29%, torej majhna tretjina, za šolski obisk popolnoma nesposobnih. Urad je prevzel zasebno šolo za nakazance, ustanovil sedem novih takšnih šol in pripravil ustanovitev drugih. Parlamentni akt iz l. 1899. je nudil uradu tudi pravico, skrbeti za telesno slabe učence in jih prisiliti k pouku do 16. leta. Ureditev teh šol je bila potrebna, kajti le v takšni šoli se more ozirati učitelj na posameznike popolnoma; telesne napake so namreč večkrat v zvezi z duševnimi primanjkljaji, vsled tega je treba kar najbolj mogoče individualno postopati pri pouku. Tudi ne sme biti v razredu nad 20 otrok. Doba pouka je prav kratka; med poukom otroci sedijo ali ležijo — kakor kdo želi. Opoludne prejmejo gorak obed. Otroci, ki ne morejo sami v šolo, se privražajo s posebnim ambulančnim vozom. A ne samo, da se nakazanci učijo pisati in drugih šolskih predmetov: učijo se tudi drugih poslov, da se lahko pozneje v življenju sami preživijo. Tako se nakazanci dvignejo na nivô onih ljudi, ki niso odvisni od miloščine; njih nramnost se torej postavi na trdno podlago, ni jim treba prosjačiti, ni jim treba služiti kot sredstvo prosjačenja drugim koristolovcem, starišem ali ljudem, ki na njih račun večkrat prav dobro žive. Pri nas v Avstriji se v tem oziru še ni storilo ničesar. A kar se stori po samem milosrčju za te ubožce, to je premalo. Naša država se samo briga za «število». Število otrok, nesposobnih za šolo, na poli, črno na belem, in stvar je končana. In tu se govori potem še o tem, koliko otrok je deležnih «prednosti», da jim ni treba v šolo. A skrbeti za takšne bedne stvore, za telesne in duševne slabiče, to

je druga stvar, to še Luegerju ni prišlo na misel. In vendar je osoda teh revežev tako kruta. Kakor rastline, katerim je stržen gnil, rastejo sami sebi prepuščeni in pa — v grozoviti revii. Potem jih glad spodi na cesto ali v roko koristolovcem; tako postajajo popolnoma brezčutni in nesposobni za vsako višjo nravno misel. Redar se jih končno usmili in — zapre. — Čuditi se moramo, da plemenito človeško srce še ni našlo teh revežev na cesti. Država bi naj skrbela zanje in jih usposobila, da si pozneje sami pomagajo. Koliko manj bi bilo ubogih po svetu in — v občinah! Koliko solz manj na svetu! In če tega storiti ne morete, tedaj vsaj uvedite goro Tajget zopet v moderni kodeks svoj; bolje bi bilo, da nakazanci takoj brez vseh bolečin poginejo, kakor da polagoma utonejo v močvirju nenravnosti, bede, kakor da hodijo vse žive dni za tujo mizo.

— 2 —

Mladi hudodelniki. Četrty zvezek statističkega letopisa za Nemško za l. 1902. prinaša poročila o mladih hudodelnikih v tej državi. Prežalostna so ta števila, ki govore o veliki socialni bedi in nravni propalosti mladine. In vse to je večinoma posledica žalostnih socialnih razmer. L. 1902. je bilo 98.470 mladih hudodelnikov 13.—17. let starih pred sodiščem; 50.966 izmed njih je bilo obsojenih. Izmed poslednjih je bilo zločincev zoper državo ali javnemu redu 2273, radi prestopkov proti varnosti osebe 12.900, radi kraje je bilo obsojeno 35.799. Izmed mladih zločincev je bilo kaznovanih v tretje 592, 310 v četrto, 23 v sedmo in 3 v ednajsto. Radi rušenja javnega mira je bilo obsojenih 1164 oseb; v 624 slučajih se je vršil zločin z orožjem v roki. Težka poškodba telesa je bila vzrok obsodbi v 7742 slučajih. — Izmed mladih hudodelnikov je bilo obsojenih 28 radi uboja in umora, 14 radi umora otrok. Radi hudodelstva proti nravnosti je bilo obsojenih 1329; v 103 slučajih radi nenravnosti z živalimi!

Ženske in filozofska fakulteta. Ministrstvo za uk je izdalo naredbo, s katero se določa, da se morejo samo one gospodične vpisati kot redne slušateljice v filozovsko fakulteto, katere so z odliko položile maturo na gimnazijah. Vse druge pa morejo postati samo izvanredne slušateljice. Od uspehov pri prvih kolokvijih je odvisno, če se morejo pozneje vpisati kot redne slušateljice.

Avstrijske poljedelske in šumarske šole. Po ministrskem izkazu je v Avstriji doslej 184 poljedelskih šol. Lani je torej priraslo 5 novih šol. Med temi šolami sta dve akademiji, in sicer poljedelska akademija na Dunaju in v Krakovu. V teh dveh zavodih je bilo v minolem šolskem letu 583 poslušalcev. Prejeli so 27.803 K stipendija. Slovenci na Štajerskem se pečajo skoro edino-le s kmetijstvom, in vendar si ne morejo izvojevati šole s slovenskim učnim jezikom.

Pomen vseučilišč. Dr. F. Drtina je dejal v Kromerizu tole o univerzah: Univerze postajajo ljudska last. One so izgubile svoj nekdanji latinski značaj, postajajo najvišji znanstveni zavod posameznega naroda in obenem se demokratizujejo, postajajo narodne. V slušalnicah vseučilišč najdeš danes poslušalcev iz vseh slojev. Resnična nadarjenost in naobrazba pridobivajo na pomenu. Razločki imetka in rodu se vedno bolj umikajo, ženam se odpirajo kot rednim slušateljicam vrata visokih šol, a vsled ljudskih predavanj se podaja vseučilišče v službo celega naroda, vseh slojev.

Odkod se rekrutirajo gojenci učiteljišč. Štirje badenski seminarji so imeli v minulem letu skupno 389 gojencev; teh je bilo 1·31% iz višjih slojev, 13·62% je bilo sinov nižjih uradnikov, 21·85% sinov učiteljev, 4·11% sinov kupcev, 31·36% sinov odrtnikov in delavcev, 27·75% sinov kmetov. Od dijaštva po višjih šolah je bilo na gimnazijah 7·9%, v realkah pa 3·9% učiteljskih sinov.

Učitelji in univerza. Na Wirtēmberškem je oddala poslanska zbornica vladi spomenico wirtēmberških učiteljskih društev, v kateri zahtevajo učitelji ustanovitev pedagoške stolice na vseučilišču v Tubingu — in da bi bilo dovoljeno učiteljem proučavati na visoki šoli po dovršenem zrelostnem izpitu pedagogiko in filozofijo. Proti temu predlogu je glasoval samo centrum, t. j. klerikalni poslanci. Poleg pedagoške stolice se ima ustanoviti pedagoški seminar.

Vseučiliščni studij pruskih učiteljev. V pruski poslanski zbornici so vložili poslanci Ernst, dr. Hackenberg in Kopsch predlog, naj bi se pozvala kr. vlada, da se dovoli učiteljem pristop k akademiški naobrazbi takisto, kakor se je to zgodilo l. 1903 v veliki vojvodini Hessen.

Določbe v Hessenu prvi paragraf se glasi: Učitelji, ki so prejeli zrelostno spričevalo prve stopnje, ali sposobnostno spričevalo prve ali druge stopnje, morajo po triletnem delovanju na ljudskih šolah prejeti triletni dopust, da obiskujejo deželno univertzo in se imajo vpisati kot dijaki na filozofski stolici.

Drugi paragraf: Končajo se poučavanja dijakov pedagoške fakultete s posebnim izpitom, ki se ne sme položiti pred končanim šestim semestrom.

Preveč meščanskih učiteljev je na Spodnjem Avstrijskem. Kakor označuje «Oesterreichische Schulzeitung», je na Spodnjem Avstrijskem po šematizmu za leto 1904/90 učiteljev ljudskih šol, ki imajo izpit usposobljenja za meščanske šole in to brez Dunaja. Za I. skupino je usposobljenih 39 učiteljev in 6 učiteljic, za II. 18 učiteljev in 6 učiteljic, za III. skupino 20 učiteljev in 1 učiteljica. Ker se na Spodnjem Avstrijskem prav počasi napreduje, zlasti v I. skupini, je pač nemogoče, da prejmejo vsi učitelji plačo za svoj veliki trud. Izpit za meščanske šole ni šala, in energije je treba dovolj, ako hočeš prestati s povoljnim uspehom to skušnjo. Nikjer ni v zakonu določeno, koliko se sme zahtevati pri izpiti, treba je torej biti dobro podkovan, če ne, se kaj lahko pripeti nesreča. In vsi ti učitelji torej nimajo prav nobenih nad, da se jim poplačajo one nočne ure, ki so si jih po mučnem delu v šoli odtrgali počitku.

Slovenski učitelji nimajo mnogo veselja za meščanske šole. Kakor čitam v «Tovarišu», se letos v Gorici in v Mariboru v nov. terminu nihče ni oglasil. Mi nimamo meščanskih šol, manjka nam torej podbude za učenje. Koliko mladih sil, talentov med slovenskimi učitelji takim načinom pokoplje svoje darove, in to le zato, ker nam nemška brutalnost ne dovoli niti ene same meščanske šole. Kdaj pride dan plačila za to tiranstvo? Pride, pride, vsaj novejša doba tako obeta!

Kronika.

Srbsko-lužiška Matica je izročila krasno stavbo narodu v Budišinu. V tem poslopju se bode nahajal muzej, knjižnica, posvetovalnica in sobana za gledališke predstave. Novi dom bo de ognjišče življenja naroda na skrajni meji Slovanstva, obdanega povsod z nemškim valovjem.

Izmena otrok. Letos je učitelj L. Fasatti v Pragi dosegel, da se je izmenilo za počitnic 105 otrok iz raznih vasi in iz Prage.

Deželna učiteljska konferenca v Solnogradu je obravnavala sledeča vprašanja: 1. reforma risalnega pouka. 2. pravila za prvi pouk v zemljepisju. 3. jezikovne vaje na spodnji in srednji stopnji. 4. revizija učnih osnov.

Posnemanja vredno. Krivoklatsko učiteljsko društvo je imenovala tovariša častnim članom. Mesto diplome je to društvo poslalo 25 K učiteljski sirotiščnici. Ne bi li bilo bolje, da se mesto nakupovanja dragih diplom obrne denar za naš konvikt.

Nova kazen. Neki učitelj je nerad telesno kaznoval. Iznašel je novo kazen. Ostrigel je učencu glavo in ga prisilil, da je pojedel lase. Ta učitelj je bil gojenec «očetov profesorjev» v Tisisu. Seveda je bil obsojen, a vendar je ostal učitelj.

Ljudska prosveta. V Petrogradu je list «Rus» otvoril nabiranje prostovoljnih doneskov, toda (v sedanjem težkem položaju domovine) ne za vojsko, temveč za ustanavljanje ljudskih šol. Uspeh in navdušenje je pri vseh slojih prebivalstva velikansko, a je tudi etično značilno. Prišli so na Ruskem sedaj bolj ko prej do prepričanja, da treba za ljudsko izobrazbo več žrtvovati ter doseči in celo prekositi tudi v tem oziru Japonce. Šola je blagor za ljudstvo. — Kjer nabirajo denar za take namene, bi bilo svetovati, da založijo iz nabranega denarja tudi knjige o pomenu narodne omike, da dobi vsaka občina in druge korporacije brezplačno o tem kak spis. Za tak namen je priporočila vredna klasična knjiga J. A. Komenskega Didaktika, katero je ta sloveči pedagog nalašč sestavil zaradi ustanovljanja in izboljševanja ljudskih šol in na katere načelih temelji sedanje šolstvo.

F. F. Lužar.

Šala stavbenika. V Wilnersdorfu na Pruskem so zgradili novo šolo. Stavbenik je okrasil portal z imenitnimi basreliefi: na eni strani gos in raca, na drugi strani opica. Prva skupina pomeni blebetavost, druga bahavost. Gos ima kljun zavezan, raca drži v gobcu peteržilj (Er spricht Petersilie = govori dosti nepotrebnege), opica ima okoli vrata mnogo biserov, na prstih prstane in gleda v zrcalo. Pravijo, da dekleta teh simboličnih slik niso vesela.

